ITALY AND TRANSYLVANIA. THE MEMORANDUM

Ana-Maria Cheşcu
Independent Researcher

Abstract: in this article i present the impact of italian press and diplomacy, in favor of transylanian people. The Memorandum it was an act whereby the political leaders from Transylvania have defended their rights against the oppression of Hungarian and Austrian Gouvernements. Great writers have engaged in defending of the Transylvanian people. One of the most eloquent testimonies is the collection ,,The latin Voices. From brother to brother". The main method used in this texts is the case of study, more exactly Italian press and diplomacy. Antoher method used is the hermeneutics of the texts. My research contain articles, memories and books. Based on these texts, i will analyze manner in which the Memorandum movement he was seen in the Italian Press and Diplomacy.

Keywords: Memorandum, Transylvania, press, diplomacy, tyranny.

„Istoria strigă la urechea Europei adormite că e timpul să smulgă legendarul văl de jale care acoperă pământul acelor scumpi și iubiți frați ai noștri"

Roberta Fava

Introducere

După încheierea dualismului austro-ungar, din anul 1867, situația românilor de peste munți devenit din ce în ce mai dificilă. Noua conducere i-a scos fruntașii transilvăneni din viața politică și a creat condiții dure pentru minoritatea românească din interiorul arcului carpatic, care s-a văzut nevoită să înceapă lupta pentru dobândirea drepturilor politice, culturale și sociale. Pregătit de elita politică din Transilvania, Memorandumul a reprezentat un punct important al luptei de eliberare națională, și totodată, a pus capăt petiționalismului, practică promovată de fruntașii transilvăneni, fără succes[1]. Procesul națiunii române, cum a fost numit de Ion Rațiu, a început la 20 aprilie/7 mai 1892. Pe toată durata acestuia, au avut loc manifestații în favoarea fruntașilor acuzați, dar fără succes, deoarece la 13/25 mai 1894 cei 25 de inculpați au fost trimiși în închisoare. După închiderea acestora, mari condeie le vor lua apărarea[2]. De la această mișcare nu a făcut rabat nici Italia, sora de suflet a națiunii române. Pe toată durata procesului, Roberto-Fava, binecunoscutul publicist italian a participat la toate ședințele publice, informând opinia publică italiană despre desfășurarea evenimentelor.

Latini în apărarea latinilor

Datorită trecutului și originii comune, încă din cele mai vechi timpuri, au existat afinități între poporul italian și cel român. De aceea, ne putem întreba: unde se puteau dezvolta mai bine sentimentele pro-Transilvania, dacă nu în patria lui Traian? Mai mult decât atât, Lombardia și

[1]Teodor Pavel, *Mișcarea românilor pentru unitate națională și diplomația puterilor centrale (1878-1905),* Editura Facla, Timișoara, 1979, pp. 100-121. Popovici Vlad, *Tribunismul (1884-1895),* Presa Unversitară Clujeană, Cluj, 2008.

[2] C. Gh. Marinescu, *Mișcarea memorandistă a românilor din Transilvania în conștiința europeană, în ,,Congresele spiritualității românești*, Liga Culturală pentru Unitatea românilor de pretutindeni, Editura Artemis, 2004, pp. 173-190. ,,Pretutindeni lumea a fost lămurită asupra adevăratei situații a românilor din Ungaria", p. 173.

BDD-A23202 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:09 UTC)

Veneția se aflau sub stăpânire habsburgică, Italia simțind pe propria piele ,,tratamentele binefăcătoare" ale Austro-Ungariei. Nici nu e de mirare că Liga Culturală a înființat cele mai multe secții în Cizmă, propaganda în favoarea românilor atingând cote impresionante aici[3] În acele vremuri tulburate, toți italienii visau la libertate poporului român, sperând că într-o zi și Italia lor va fi o țară liberă: ,,Și atunci când procesul Memorandumului, agitațiunea ajunsese în punctul culminant, un tremur se simți de la un capăt la altul în toate rândurile națiunii italiene, de la saloanele aurite, până la atelierele lucrătorilor. Rar s-a văzut o atât de importantă manifestate a tuturor partidelor și claselor sociale, ca în acest nobil entuziasm al Italiei în favoarea cauzei române"[4].

Pe această afinitate istorică și culturală, au mizat și militanții transilvăneni, care au încercat, în repetate rânduri, să sensibilizeze opinia publică italiană. Neobositul Urechia și-a atras admirația întregii Italii pentru lupta în favoarea transilvănenilor, primind un mesaj de încurajare: ,,strigătul de durere al românilor nu ne-a putut lăsa nesimțitoare inimile, de aceea acestea s-au angajat să facă tot ce va sta în puterea lor pentru românii pe care-i privesc cu simpatie și iubire"[5].

Apogeul mișcării de solidaritate a fost atins odată cu procesul memorandiștilor, prin vocea deputatului Imbriani, care a propus adoptarea unei moțiuni de solidaritate cu cauza românilor. Imbriani (1843-1901) a fost un cunoscut filoromân, figură ilustră a revoluției conduse de către Garibaldi și deputat radical ce a promovat lupta națională. Acesta a propus ,,trimiterea din Parlamentul italian a unui cuvânt de simpatie pentru poporul care luptă și suferă pentru independența sa și pentru comuna naționalitate latină"[6]. Avocatul Attilio Begey a fost cuprins de admirație față de gestul lui Imbriani, publicându-i un articol în ,,Pro-Transilvania", în care a afirmat că: ,,domnul deputat s-a abătut alaltăieri de la regulamentul Camerei, pentru a asculta legile inimii, când a exclamat – să trimitem un cuvânt de simpatie poporului care luptă pentru independența sa"[7]. În încheiere, avocatul ura memorandiștilor ,,să fie biruitorii de mâine de la Alba-Iulia".

Un alt nume care s-a implicat în procesul memorandiștilor a fost Roberto Fava. Publicistul italian a participat la toate ședințele procesului, informând cu conștiinciozitate opinia publică italiană despre desfășurarea evenimentelor. Fava (1859-1924) a luat apărarea națiunii române în articolele sale despre apărarea drepturilor naționale și a combătut propaganda maghiară. Foarte bun cunoscător al situației din Transilvania, Roberto Fava a publicat în anul 1894 o lucrare pro-română cu titlul ,,Chestiunea română și agenții dlui Wekerle în Italia". În acesta, condamnă regimul de dominație maghiară și analizează evoluția mișcării naționale românești (autorul încerca să aducă la lumină netemeinicia afirmațiilor liderilor maghiari). Publicistul sublinia faptul că ,,românii sunt excluși de la toate funcțiile publice, inclusiv în administrație și justiție, unde se vorbește numai limba maghiară și, în loc de 80 de deputați, cât ar trebui să aibă în Parlament, nu au nici unul"[8]. Nici dreptul la învățământ nu le era permis

[3] De altfel, dacă urmărim firul istoriei, putem spune că numai Franța a avut o influență mai mare decât Italia asupra poporului român.
[4] ,,Liga Română", 22 iunie 1987, în Șt. Pascu, Gh. Marinescu, *Răsunetul internațional al luptei românilor pentru unitate națională,* Sania, Iași, 2009, p. 93.
[5] *Ibidem*, p. 98.
[6] *Memorandumul 1892-1894*, Progresul Românesc, București, 1994, p. 109.
[7] Dimitrie Braharu, *Chestiunea română în Italia în timpul Memorandumului,* Sibiu, 1942, p. 26.
[8] ,,Lupta națională, nr. 33, 19 octombrie 1894, în Ștefan Pascu, Gh. Marinescu, *op. cit.*, p. 101.

BDD-A23202 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:09 UTC)

românilor, educația fiind pusă sub controlul autorităților maghiare: ,,Din 180 de licee naționalitățile n-au decât 17 și din acestea românii nu au decât 2”[9].

Libertatea presei era, de asemenea, îngrădită. Ziarele românești ,,Tribuna”, ,,Gazeta Transilvaniei” și ,,Foaia Poporului”, suportând cu stoicism opresiunea maghiară. Mare parte din lucrare cuprinde procesul Memorandumului, autorul considerându-l o ,,monstruoasă dramă judiciară” împotriva unor patrioți iluștri, care nu erau vinovați de altceva decât de faptul că au cerut dreptate pentru conaționalii lor. La finalul lucrării, autorul îi asigura pe români că ,,întotdeauna vor găsi sprijin la frații lor latini, care vor lupta alături de ei pentru libertate și drepturi istorice”[10].

După ce a participat la toate ședințele procesului, Roberto Fava a acordat în continuare atenție problemei românești, publicând o lucrare cu titlul ,,Ricardo Romeni. Noti di un viaggio in Transilvania e in Romania”. Adversitatea autorului față de Imperiul Austro-Ungar și-a pus amprenta. În opinia sa, singura cale de a pune capăt supliciului românilor era ,,dispariția acestui prădător de naționalități”. Fava era convins că într-o bună zi toți românii se vor uni, această sentință, în loc să-i demoralizeze, îndârjindu-i și unificându-i pe toți: ,,Sentința de la Cluj îi îndârjește și mai mult, purtându-i cu gândul la acea splendidă zi a unirii tuturor românilor și dacă aceasta este pentru moment o viziune, mâine ea va fi o realitate”[11]. Eforturile sale nu s-au oprit aici. După grațierea memorandiștilor, un val de manifestații în favoarea transilvănenilor a continuat. Pe 27 august 1896, Fava a susținut o conferință de presă în localul agenției de presă din Roma, cu titlul ,,Problema națională a românilor din Transilvania și Ungaria”[12]. Conferința a fost publicată în paginile ziarului ,,Tribuna” și a fost primită în mod favorabil de către publicațiile din Peninsulă. Autorul face o trecere în revistă a principalelor evenimente din istoria Transilvaniei, de la începuturi și până la momentul cu pricina. Fava face apel la originea și aspirațiile comune ale ginții latine, ce avea drept mamă pe Roma ,,cetatea eternă”. Admirația sa față de acei martiri, care și-au dat viața pentru aspirațiile poporului român, este una crescândă. Doja, Horea, Cloșca și Crișan și-au dat și viața pentru ca poporul român să supraviețuiască vicisitudinilor istoriei. Nici torturile și nici fierul incins nu au reușit să îngenuncheze poporul român. Din această suferință, izvora puterea poporului român, care nu dorea decât să trăiască decât după propriile legi. În opinia sa, ungurii erau de condamnat, mai ales că la 1848 Kossuth luptase pentru aceleași drepturi pentru care vor lupta și românii 44 de ani mai târziu. Din păcate, istoria nu i-a învățat nimic, deoarece ungurii s-au transformat după dualismul din anul 1867 din asupriți în asupritori. Ce doreau ungurii la 1848?

După cum arăta Fava, aceștia doreau să devină stăpâni absoluți ai Ungariei: ,,ei voiau pentru sine întreaga Ungarie și Transilvanie și voiau nimicirea a tot ce nu era maghiar. Voiau nici mai mult nici mai puțin desfacerea Ungariei de către Austria și extirparea sau contopirea în maghiarism a tuturor celorlalte naționalități care fac parte din regatul Sf. Ștefan”[13]. În perioada despotismului maghiar, mai bland în esență, românii trimiteau deputați în Parlament, aveau instituții de cultură și puteau întemeia școli și gimnazii. După anul 1867, acest lucru nu a mai fost posibil, situația românilor complicându-se foarte mult. Au existat foarte multe nedreptăți, până când paharul amărăciunii s-a umplut, iar românii au decis să se adreseze Împăratului. Un alt episod semnificativ este descris de Juliette Adam în ,,Nouvelle Revue”: ,,Sunt puține zile de

[9] *Ibidem.*
[10] ,,Lupta națională”, nr. 42, 4 decembrie 1894, în Ștefan Pascu, Gh. Marinescu, *op. cit.*, pp. 102-103.
[11] V.A. Urechia. *Voci latine. De la frați la frați,* Porto-Franco, 2003, p. 26.
[12] D. Braharu. *op. cit.*, p. 29.
[13] Roberto Fava, *Chestiunea română în Roma,* Sibiu, 1896, p. 20.

BDD-A23202 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:09 UTC)

când gendarmeria din Nehadiei și-a descărcat armele în mod laș asupra unei mulțimi de români, care se adunaseră neînarmați și pacinici dinaintea casei comunale pentru a cere justiție în niște afaceri ce li s-au impus făcând un oribil măcel[14]. Nici nu e de mirare că între naționalitățile nemaghiare din cadrul Imperiului se va crea o alianță. Exemplul nu era nou, acesta fiind aplicat cu succes în cadrul Federației Elveține, care, amenințată cu desființarea, și-a unit toate celelalte naționalități, formând Elveția, în cadrul noului stat existând un respect reciproc între naționalități, fiecare respectându-și limba, credința și tradițiile proprii. Nu același lucru se întâmpla în Ungaria, cuvintele lui Kossuth, „Ungaria sau va fi toată maghiară sau va pieri" ilustrând adevărata situație. Transformată într-o adevărată Bastilie a naționalităților, Budapesta va deveni o pată neagră pe harta Europei. Declanșarea mișcării memorandiste a avut un rol important în declanșarea crizei dualiste, deoarece a scos la iveală toate atrocitățile, ascunse sub fățarnica mască a conducerii de la Budapesta. Inclusiv, semnatarul acestei conferințe a fost oripilat de atitudinea autorităților maghiare: eu care am asistat de la prima până la ultima ședință a acestui odios proces, unde avocații apărători au fost împiedicați în a-și îndeplini chemarea, unde judecătorii insultau în același timp pe acuzați și-i amenințau. Eu vă pot spune, cu toată sinceritatea, că n-am asistat la scene atât de rușinoase și revoltătoare"[15].

În încheiere, autorul acestei conferințe își exprima speranța că aceste naționalități asuprite vor scăpa din lanțurile închisorii de la Budapesta. Între președintele Ligii Culturale și lumea latină legăturile au fost strânse. Ideea constituirii unei confederații latine, care ar fi avut menirea să lupte împotriva neamurilor germanice, îi aparține lui V.A. Urechia, cunoscut în cercurile spaniole și franceze. Istoricul Cesare Cantu, în vârstă de 90 de ani, îi va scrie acestuia o scrisoare, spunând că n-a văzut o nedreptate mai mare ca cea de la Cluj[16]. Altă personalitate care a purtat corespondență cu Vasile Alexandrescu Urechia a fost Angelo de Gubernatis (1840-1913), cunoscut orientalist și publicist. Născut la Torino și educat la Berlin, unde a studiat filologia, pleacă mai apoi în Florența, unde studiază sanscrită. După lungi călătorii, este transferat la Universitatea din Roma. În opinia sa, procesul era o ofensă adusă națiunii române, mai ales că românii nu fuseseră consultați în privința compromisului austro-ungar. De asemeni, presa italiană, făcând o analiză comparativă, a văzut în situația românilor din Transilvania o asemănare cu situația minorităților italiene din Lombardia și Veneția, două provincii aflate sub stăpânire austriacă. Publicațiile condamnau politica Austro-Ungariei și atitudinea ei față de Memorandum „condamnarea reprezentanților naționali ai românilor din Transilvania și a dlui Rațiu, pentru vina de a fi redactat Memorandumul pentru cauza românilor, va face în lumea civilizată o impresie de dezgust"[17]. Manifestările de solidaritate erau explicabile, după cum afirma autorul articolului, nu numai prin legitimitatea acestui proces, cât și prin comunitatea limbii, culturii și istoriei celor două națiuni: „maghiarii nu ar trebui să uite că românii sunt latini ca și italienii și că aceștia, printr-o lege naturală de familie, le datorează iubire"[18]. Unul din membrii Ligii Culturale afirma: „am fost la redacțiile tuturor ziarelor de frunte, am fost la persoane marcante, toată lumea ne iubește și ne-ar prețui mai mult dacă am fi mai spornici în viața politică". În martie 1893 studenții români de la Veneția au cerut o copie de Replicii deoarece „D-ul Marchiz Pandolfi, care în Congresul de la Berna a fost favorabil românilor, și-a exprima hotărârea să se exprime pe larg de chestiunea românilor în presa italiană"[19].

[14]*Ibidem*, p. 35.
[15]*Ibidem*, pp. 6-7.
[16]V.A. Urechia, *op. cit.*, p. 29.
[17]V. Netea, *Istoria Memorandumului din Transilvania și Banat*, București, 1947, p. 137.
[18]Biblioteca V.A. Urechia, Arhiva V.A. Urechia, în Ștefan Pascu, Gh. Marinescu, *op. cit.*, p. 104.
[19]*Ibidem.*

BDD-A23202 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:09 UTC)

Concluzii

După toate aceste manifestații, curtea de la Viena a decis eliberarea memorandiștilor, la 3/15 septembrie 1895. Astfel, afirmația diplomatului italian, Curtopassi, la 1892, „Ungurii greșesc dacă își închipuie că simpatiile României pentru Tripla Alianță pot să rămână nealterate în urma recentelor incidente din Transilvania. Dacă nu avem dreptul de a tulbura liniștea ungurilor, care vor să- i asimileze pe frații noștri avem dreptul de a ne îndrepta armele împotriva celor care ne oprimă neamul”20, se va dovedi reală, în timp. Eliberarea memorandiștilor a demonstrat, întregii lumi, că adevărul triumfă întotdeauna, iar opresiuniile împotriva unui națiunii minoritare, vulnerabile pe propriul țărâm, nu pot fi și nu vor fi acceptate niciodată de oamenii pentru care cuvântele dreptate și libertate înseamnă ceva.

Bibliografie

Braharu, D., *Chestiunea română în Italia în timpul Memorandumului,* Sibiu, 1942.

Diplomația europeană și mișcarea memorandistă (1892-1895), Arhivele Statului, București, 1995.

Fava, R., *Chestiunea română în Roma*, Sibiu, 1896.

Marinescu, Gh. C., *Mișcarea memorandistă a românilor din Transilvania în conștiința europeană, în ,,Congresele spiritualității românești*, Liga Culturală a românilor de pretutindeni, Editura Artemis, 2004

Teodor, Pavel, *Mișcarea românilor pentru unitate națională și diplomația puterilor centrale (1878-1905),* Editura Facla, Timișoara, 1979.

Popovici Vlad, *Tribunismul (1884-1895),* Presa Unversitară Clujeană, Cluj, 2008.

Memorandumul 1892-1894, Progresul Românesc, București, 1994.

Netea, Vasile, *Istoria Memorandumului din Transilvania și Banat,* București, 1947.

Șt. Pascu, Gh. Marinescu, *Răsunetul internațional al luptei românilor pentru unitate națională,* Sania, Iași, 2009

Urechia, V.A., *Voci latine. De la frați la frați,* Porto-Franco, 2003.

[20]*Diplomația europeană și mișcarea memorandistă (1892-1895),* Arhivele Statului, București, 1995, p. 107.

BDD-A23202 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:09 UTC)